

СПОСАБЫ ПЕРАДАЧЫ БЕЗЭКВІВАЛЕНТНАЙ ЛЕКСІКІ ПРЫ ПЕРАКЛАДЗЕ З АРАБСКАЙ МОВЫ НА БЕЛАРУСКУЮ

У арабскай мове, як і ў любой іншай, існуе пласт лексікі, якая абазначае рэаліі, не прысутныя ў іншых культурах і, адпаведна, не адлюстраваныя ў іх нацыянальных мовах, гэтаксама як і словы, якім у іншай мове немагчыма знайсці аднаслоўны адпаведнік. Такая лексіка называецца *безэквівалентнай*. Пры перакладзе для максімальна поўнай перадачы семантыкі падобных словаў паўстае неабходнасць выбару тых або іншых прыёмаў перакладу.

У сваім даследаванні мы разгледзім спосабы перадачы безэквівалентнай лексікі арабскай мовы пры перакладзе мастацкага тэкста. У якасці ілюстра-тыўнага матэрыяла намі выбраны пераклад кнігі Наваль Саадаві «Жанчына на нулявым пункце» на беларускую мову (перакладчык – А. М. Дзмітранок).

Для дасягнення галоўнай мэты перакладу, паспяховай камунікацыі, актуальнай з’яўляецца праблема выбару адпаведнага спосабу для захавання або перадачы ў найбольшай ступені нацыянальнай спецыфікі рэалій, адсутных у мове перакладу.

Найбольш распаўсюджаным сярод прыёмаў перакладу безэквівалентнай лексікі з’яўляецца **транскрыпцыя**. Пры транскрыпцыі фанетычная форма слова мовы твору перадаецца фанетычнымі сродкамі мовы перакладу. Гэтым спосабам найчасцей транскрыбуюць анамастычную лексіку: тапонімы, імёны (у тым ліку прозвішчы, уласныя асабовыя імёны, імёны па бацьку, мянушкі), назвы газет, камерцыйных аб’ектаў, найменні рэалій і да т. п.

У разгледаным намі творы пры дапамозе транскрыпцыі перакладзеныя асабовыя імёны (напрыклад, *فردوس* ‘Фірдоўс’, *محمدین* ‘Мухамадзін’, *ابن مالك* ‘Ібн Малік’, *بيومي* ‘Баюмі’, *شريفه* ‘Шарыфа’, *ابراهيم* ‘Ібрагім’), тапонімы (*القاهرة* ‘Каір’, *النيل* - Ніл, *الأزهر* (універсітэт) ‘Аль-Азгар’, *محمد علي* (вуліца) ‘Мухамада Алі’, *العنبة الخضراء* (плошча) ‘Аль-Атаба Аль-Хадра’, *الدلتا* (станцыя) ‘Дэльта’),

рэаліі (‘جلباب’ гільбаб, ‘قفطان’ кафтан, ‘جبة’ джуба, ‘عسلیة’ асалія, ‘مليم’ мілім, ‘بامية’ бамія, ‘وقوف’ вакуф). Асноўнай праблемай ужывання гэтага спосабу пры перадачы рэалій мы бачым неабходнасць вызначыць, наколькі лёгка значэнне лексемы выводзіцца з кантэксту фразы, асабліва беручы да ўвагі той факт, што ступень абазначэння чытача ў дадзенай тэме можа быць рознай.

Прыём **прыблізнага перакладу** заключаецца ў тым, што для перадачы рэаліі мовы твору выкарыстоўваецца няпоўны яе эквівалент, які перадае змест лексемы не цалкам, а часткова, прыблізна.

У згаданым творы пры дапамозе прыблізнага перакладу перадаюцца, напрыклад, апісанне літараў алфавіту з вобразным апісаннем іх графічных асаблівасцяў. Цяжкасць выканання дадзенай замены палягае ў тым, што літары арабскага і кірылічнага алфавіту кардынальна адрозныя. Адпаведна перад перакладчыкам паўстала неабходнасць стварэння новых візуальных вобразаў для апісання літар, якія б адпавядалі форме літар мовы перакладу (‘أ – ногі шырока расставілі А, Б – жывот як Бочка і Брыль на галаве, В – Васьмёркі палавіна, Г – роГам уГару Глядзіць’). Таксама азначаным спосабам былі перакладзеныя словы малітвы, якія ў арабскай мове перадаюцца адмысловымі дзеясловамі, якія, у сваю чаргу, ёсць ўстойлівымі скаротамі, утворанымі метадам абрэвіяцыі ад першых літар словаў малітоўнай формулы (напрыклад, ‘بسم: لا حول ولا قوة إلا بالله العظيم, ‘уімябогаўсемагутнагаміласэрнага’, ‘الله الرحمن الرحيم’ ‘нямамоцыісілыапрачаякубога’). Графічнае афармленне перакладу згаданых формул у выглядзе аднаго доўгага, кампазітнага слова падкрэслівае іх непадзельнасць, устойлівасць, а таксама перадае характар іх вымаўлення, які часта прыпадабняецца да барматання. Такім самым спосабам былі перакладзеныя гукапераймальныя дзеясловы, якія абазначаюць няўцямнае, неразборлівае балбатанне і мармытанне (‘تمتم وبسبس’ ‘бубубу і мумуму’).

Прыёмам **эксплікацыі, або апісальнага перакладу**, называюць пераклад безэквівалентнай лексемы разгорнутым апісаннем, што дае адносна поўнае яе тлумачэнне. У разгледаным намі творы такім чынам перададзеныя значэнні словаў, што з’яўляюцца найменнямі спецыфічных ласункаў і напояў (напрыклад, ‘عرقسوس وتمر هندي’ ‘салодкія струкі ражковага дрэва’, ‘لحريش وتمر هندي’ ‘лакрычная і тамарындавая вада’).

Пры **гіпа-гіперанімічным перакладзе** лексічная адзінка мовы твору, якая мае вузкае прадметнае значэнне, перадаецца лексмай з шырэйшым значэннем, або адбываецца адваротная замена. У дадзеным творы такім чынам былі перакладзеныя назва прадмета адзеньня (‘جلباب’ ‘сарочка’), рыфмаванага зводу граматыкі, што з’яўляецца помнікам кніжна-пісьмовай культуры (‘الفية’ ‘граматыка’).

Для перадачы некаторых рэалій былі выкарыстаныя ўстойлівыя варыянты перакладу, якія папярэдне замацаваліся ў перакладчыцкай традыцыі для іх наймення (напрыклад, ‘العید الكبير’ ‘Курбан-Байрам’, ‘العید الصغير’ ‘Ураза-Байрам’, ‘فونٹ’ ‘فونٹ’, ‘قرش’ ‘піястр’). Па-сутнасці, першыя два варыянты

перакладу з'яўляюцца транскрыпцыяй лексем, што называюць гэтыя мусульманскія святы, з іншай мовы (у дадзеным выпадку, з татарскай), а два апошнія – транскрыпцыяй традыцыйна прынятых найменняў егіпетскіх грашовых адзінак у англійскай мове.

Такім чынам, выбіраючы спосаб перакладу безэквівалентнай лексікі, трэба браць да ўвагі ступень абазнанасці патэнцыйнага чытача ў тэме, у культурнай спецыфіцы, а таксама ўлічваць наяўнасць перакладчыцкай традыцыі ў перадачы пэўных рэалій і тое, ці не будуць прынятыя варыянты перакладу супярэчыць адэкватнаму адлюстраванню канкрэтнай безэквівалентнай лексемы.